

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Hans H.Fussing:
Fra rektor Krafts tid.

Fra rektor Krafts tid.

Magister Ole Kraft var kun i knap syv aar rektor i Odense og har næppe sat sig store spor, men han synes at have været en lærd og dygtig mand, der søgte at forbedre skolens disciplin og lærerkorps. Næraaes biografi i „Den fynske Geistlighed“ er temmelig svulstig og holdt i almindelige udtryk, da den er skrevet, mens Kraft endnu levede, og det samme gælder mindeordene ved hans død. De bevarede breve fra ham giver indtrykket av en ganske dygtig mand, og et par aktstykker kaster et interessant lys over skolens forhold paa denne tid. Omtrent den samme periode skildres iøvrigt med mørke farver i pastor *U. C. Mules* erindringer, der findes i skoleprogrammet for 1864.

Det følgende er bygget paa aktstykker i bispearkivet og skolens arkiv.

I 1787 blev rektor *Tauber* forflyttet fra Odense til Roskilde, hvor han blev indsat i sit embede d. 7. december, men først d. 11. januar 1788 blev *Ole Kraft* kaldet til rektoratet i Odense. Kraft, der da var rektor i Horsens, vilde nødig forlade denne by, før han havde avleveret sin skole til sin eftermand, og først d. 28. eller 29. april blev han indsat i embedet av biskop *Tønne Bloch*, hvad der endda var tidligere end Kraft havde ønsket.

Naar Kraft søgte til Odense, var det sikkert, fordi rektoren her var bedre avlagt, og Krafts pengesager var i en meget daarlig forfatning. Han havde i tre aar ikke avlagt skoleregnskaber i Horsens og stiftsøvrigheden, der flere gange havde rykket ham, maatte bede biskop Bloch om at faa ham til at gøre rede for pen-

gene. Her i Odense fik Kraft bragt orden i sin økonomi ved hjælp af et større laan hos den bekendte handelsmand *Niels Ryberg*, der fik sikkerhed i de penge, Kraft i stedet for kostportioner fik udbetalt av Odense kommunitet. Ejendommeligt er det iøvrigt, at heller ikke Tauber havde orden i sit pengemellemværende med skolen. Ved sin bortrejse skyldte han Odense skolekasse 322 rdl. og desuden havde han mod pant i sin gaard laant 1500 rdl. av skolens legatmidler. Ved direkte henvendelse til hertug Frederik Chr. av Augustenburg, skolevæsnets daværende leder, fik Kraft forøvrigt sin løn forbedret med det betydelige beløb 200 rdl.

Lærerkorpset var i Krafts tid en broget samling, og hørerne synes det gennemgaaende at have været meget smaat med. Professor *Seydlitz* var en lærd mand og Krafts ven fra studietiden, og med conrektor *Sibbern* kom han i hvert fald i 1789 saa godt ud av det, at Sibbern stod fadder til Krafts yngste søn, der d. 19. juni blev døbt Chr. Friederich. Senere kom de i 1793 i strid, fordi Sibbern dels blandede sig i en stipendiefordeling, der ikke vedkom ham, dels søgte at skaffe en slægtning en understøttelse, som Kraft ikke vilde yde.

Mest besvær havde Kraft med den sindssyge hører *Karup*. Karup var menneskesky og vilde kun læse med disciplene paa sit eget værelse, og flere gange bad Kraft, da forældrene klagede, biskoppen om at gribe ind, saa at Karup enten passede sit embede eller fik andet levebrød. Det lykkedes dog først at faa ham avskediget i 1792, da den stakkels hører var blevet saa vanskelig, at der maatte holdes vagt over ham. Flere hørere døde i Krafts tid, men de nye, han fik i stedet, synes ikke av synderlig bedre kvalitet.

Disciplenes kirkesang og øvelserne heri lagde beslag paa en urimelig stor del av skoletiden, og Kraft fik derfor bispen til at begrænse kantorens musikundervisning til fire timer om ugen. Krafts egen undervisning

III

synes at have baaret frugt, for d. 15. november 1790 meddeler han glædestraalende bispnen sine studenters examensresultater, der navnlig i græsk stil — 8 laud., 3 haud — laa over de sidste aars resultater, idet studenter fra Odense deri plejede at faa non, „dette er mig den sandeste glæde for mine suure anvendte timer“.

Nogen varig bedring i skolens tilstand har Kraft med sit svage helbred næppe formaaet at skabe. I hvert fald havde det sidste hold studenter, han dimitterede, ingen succes, for d. 24. dec. 1793 skrev cancelliet bl. a. til biskop Tønne Bloch, om han vilde føre nøje tilsyn med lærerne, „som man ugieerne har bemærket, at iblandt de sidste til academiet dimitterede disciple 2de ere bleven rejicerede, 3de have erholdt den ringeste character, og at ingen fortrinlig haver udmærket sig.“

Nedenstaaende aktstykke, hvorav en enkelt passus er citeret av Henrichsen i skoleprogram f. 1864, trykkes in extenso, da det dels belyser skoleforholdene, dels giver et interessant billede baade av Kraft og av hans syn paa Tauber.

Om den anden hovedperson i brevet, *Hans Buchholtz*, kan oplyses, at han er født ca. 1770, og da han i 1783 blev konfirmeret i Ore, var hans far skoleholder der i sognet. Ved den lejlighed udfærdigede præsten *Peter Wiinholt* en erklæring om, at han er „et ungt Menneske af stille og sædelig Opførsel, hvorfor hand paa det beste recommenderes“. Han kom derefter i kondition i Sorø, hvor baade hans principal *M. H. Klein* og sognepræsten *Chr. M. Holst* anbefaler ham paa det bedste, ligesom Wiinholt i 1784 bekræfter sit tidligere vidnesbyrd.

1784 kom han i skolen i 2. lektie, og der siges om ham, at han har „gode naturgaver, ordentlig, flittig“, og han faar karakteren laud. Senere bliver karaktererne ringere, men han opflyttes dog regelmæssigt, og han kaldes 1786 „skikkelig og paapassende, af godt

humeur og begreb“ og i 1787 „besidder god hukommelse og dømmekraft, arbejdsom og flittig“, og da han i 1789 opflyttes i mesterlektien som nr. 7 av 13, hedder det, at „han har baade nemme og begreb og viser flid“. Han fik de sædvanlige understøttelser, og intet tyder paa, at han skulde have været en vanskelig karakter.

Krafts brev lyder saaledes:

Høyædle, høyærværdige hr. biskop!

I dag eftermiddag traf mig paa skolen følgende tilfælde. Ved at examinere det 7de kap. i Gen. paa øverste part fik en discipel navnlig Buchholtz et vers, hvori ordet וַיִּחַר forekom, ved at resolve det adskillige gange tog han immer feyl i formen og udtalen, saa at jeg med megen lang taalmodighed bad ham oplæse og tælle mig bogstaverne, for at kunne ordentlig sammensætte stavelserne. Han bliver indvortes fortørned, taus og efter 3de adskillige anmodninger af mig om at læse bogstaverne op, endnu tier. Jeg slog ham paa hovedet med fladhaanden, og derpaa siger han: *Hr. prof., jeg vil gaae af skolen; saaledes maae jeg ey trakteres efter skoleforordningen.* Jeg svarte ham, han skulde blive og læse vider, og naar han endelig vilde af skolen, vilde jeg nok vise ham af den selv for hans opsætsighed. Gandske koldsindig giver jeg ham endnu to a tre ord at resolve, som han maadelig kom fra, men da jeg ey, gudskelov, er fremfusende, lod jeg det blive uden videre straf. Efter at et par andre havde tyet og resolveret et par ord, siger jeg: Min kiære Buchholtz, er han nu anderledes sindet, og hvor tør han begaae den opsætsighed at forklare for mig skoleforordningen? Men for denne gang vil jeg tilgive ham, naar han vil offentlig bede om forladelse for hans dumdristighed. Hans svar var: han vidste ikke at have fornærmig. Koldsindig svarte jeg: Lad alle hans meddisciple sige, om de ey tror det. Hvorpaa de alle raabte ja. Jeg giver ham endnu, var mit svar, 2 a 3 minutter til betænkning. Efter deres forløb svarte han, *han vilde*

*) vatheled ו : og hun fødte. Maaske fra 1. Mos. 4, 1.

først spørge biskoppen. Uden videre iilsindet straf, som en mand ellers i sliig tilfælde kunde forledes til, svarte jeg: *Hans stivhed skulde komme ham dyrt at staae.*

Hvad fornærmelse, der er i dette, maae Deres højrærværdighed vist føle, og hvad krænkelse for en mand, der arbejder ivrig og med flid og lyst til at gavne og ære skolen, føle De og ligesaavist. Ikke destomindre læste jeg klodblodigt fort, skjønt det kostede umage for ey at paadrage mig mistanke om hidsighed.

I følge skoleforordningens 15. § om modvillig ulydighed troer jeg, at denne discipel, der, som de af hans aasyn kan læse, er lumsk og nedrig, burde forvises skolen.

Mit forslag er derfor dette:

1. At han enten for opsætsighed bortviises.

Mine dage er suure og bittere med de mange halstarige, der er saa meget desto værre, som denne skole, om ellers nogen, ved min tiltrædelse til samme, manglede al muelig skin af disciplin; og min flid bliver ilde anvendt og gandske spildt, om jeg ey beholder min autoritet. Den er af mig aldrig misbrugt, og min karakter er temmelig lemfældig, derom kunne alle vidne.

Eller

2. Om jeg ved min ankomst paa skolen i morgen maa revse ham, ey gemeenligen, men med 8te a 10 dask, som mere efter min tænkemaade skal have skin af skam end af smertelig lidelse. Og om han da skulde vægre sig ved sammes modtagelse, strax udsætte ham af skolen. Paa mildere maade kan jeg ikke være hans rector. Og dette har jeg saa henskrevet med det kolde blod, frie for al hevngierrighed, men med et hierte fuld af inderlig lyst til at være nyttig og virksom paa venligste og kierligste maade, men saare ømt mod ringeltelse af mine anbetroede disciple.

Forsikret om Deres høyærv. retfærdighed, billighed, beskyttelse som min øvrighed, har jeg dog ey villet undlade i forvejen at melde Dem deels min varsomhed, deels min tillid til Deres retskafne bestemmelse.

De vælge den mildere vey, Deres høyærværdighed, og det skal være mig det kiæreste. Finder jeg da atter

uartig modstand, da bestemme De den haardere, som vil være mig meest nødvendig, og Dem ikke vanærende.

Odense, 29. oct. 1790.

Underdanig
Kraft.

Bispen svarede dagen efter, at han ikke tvivlede om, at Krafts fremstilling var rigtig, og at Buchholtz, der ikke havde henvendt sig til ham, kunde „ikke frikenedes for opsætsighed“. Synderen burde derfor have de otte haanddask, og hvis han vægrede sig ved at modtage dem, skulde han bortvises fra skolen.

Buchholtz maa dog have taget sin straf, for i det stipendiefordelingsforslag, som Kraft d. 14. november indsendte til bispen, er han opført med samme beløb som de andre mesterlektianere. Der kan heller næppe være tvivl om, at han er blevet dimitteret i 1791, skønt universitetsmatriklen har fornavnet „Janus“ og ikke Hans.

Hele sagen synes ikke Krafts store vrede værd, men den vidner dog nok om, at han har ment at maatte gøre noget for at hævde disciplinen. Hans kraftige kritik av Tauber stemmer ikke ret godt med den ros, som samtiden ellers næsten enstemmig ydede Tauber, men er ikke desto mindre nok rigtig. Kraft, der i sin barndom var blevet hjulpet av Tauber, som han ellers satte pris paa, har sikkert ikke været uretfærdig mod ham, og en anden av Taubers disciple og medlærere i Roskilde, der ligeledes stod ham personlig nær, provst *Daniel Peter Smith*, siger om ham, at han ikke passede sit arbejde som rektor, saa disciplinen var slet.*)

Det er næppe lykkedes Kraft at reformere skolen saa meget, som han gerne vilde; han var svag og klagede allerede i marts 1792 over sit helbred. Han døde d. 11. november 1793 „efter et halv Aars Udtæring og dertil

*) Se Kirkehist. Sml. 3. R. IV. s 657 ff.

næsten 6 ugers Sengeleie . . . i hans feireste 40 Aars Alder . . .“, og i Odenseavisen hyldes han paa dansk og latin, paa vers og prosa, men i lidet karakteriserende vendinger. Han efterlod sig to sønner og to døtre og „en ung og yndig Ægtefælle“, *Frederica Carolina, f. Lederer*, der først døde d. 16. december 1846. Da bispem d. 14. november indberettede dødsfaldet til Danske Kancelli, meddelte han, at enken og børnene var i en ussel forfatning og maatte fragaa arv og gæld. Han indstillede derfor, at eftermanden i embedet skulde yde enken en pension paa 60 rdl. Enken søgte senere om denne pension, der efter bispens anbefaling blev tilstaaet hende.

Krafts embede stod ledigt i fire Aar, og conrektor, professor ved gymnasiet Sibbern blev konstitueret som rektor, en stilling han næppe var voxen, og skolen led under denne usikre tilstand, der varede til 1797, da den dygtige rektor *Heiberg* blev udnævnt. Grunden til den lange vakance var den, at kancelliet paatænkte at slaa skolen og gymnasiet sammen til „en slags lærd real skole“. Denne interessante plan, der dog som bekendt ikke blev til noget, haaber jeg senere engang at kunne vende tilbage til.

Hans H. Fussing.

